

Een Stoom-Wasch en Badinrichting

Gevestigd op een perceel kadastraal bekend onder sectie H 3519 te 's-Hertogenbosch

Noordwal M. 264 - 266

Jaar onbekend: advertentie van de Wasch en Badinrichting Douay en Co te 's-Hertogenbosch

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord.....	1
Een Stoom-Wasch en Badinrichting langs de Noordwal	3
Een foto met jeugd-herinneringen.....	13
Het Volksbadhuis aan de Kempenlandstraat	17

VOORWOORD

De bouw

De geschiedenis

De sloop

Van een Stoom-Wasch en Badinrichting aan de Noordwal te 's-Hertogenbosch

De gegevens zijn verzameld uit:

"Elke week een goed bad", geschiedenis van de badhuizen te Amsterdam, Jos van den Bongaardt (Stadsarchief 's-Hertogenbosch)

Raadsbesluiten en ingekomen correspondentie van de gemeente 's-Hertogenbosch over het jaar 1881 (Stadsarchief 's-Hertogenbosch)

Diverse adresboeken van de gemeente 's-Hertogenbosch (Stadsarchief 's-Hertogenbosch)

Gegevens uit de registers van de Burgerlijke stand van de gemeente 's-Hertogenbosch (Stadsarchief 's-Hertogenbosch)

Foto-collectie van het Stadsarchief 's-Hertogenbosch

Het archief van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te 's-Hertogenbosch (Rijksarchief in Noord-Brabant)

's-Hertogenbosch, april 1997
Henk Bruggeman

Dossiers uit het Handelsregister van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te 's-Hertogenbosch betreffende een Stoomwasserij aan de Noordwal te 's-Hertogenbosch

EEN STOOM-WASCH EN BADINRICHTING LANGS DE NOORDWAL

Op het terrein waar méér dan een eeuw een wasserij gevestigd was worden binnenkort een aantal stadsvilla's gebouwd.

Al die jaren vormden deze gebouwen een markant stadsbeeld zowel op de Noordwal als vanaf de Pelssingel.

In een mededeling in het plaatselijk dagblad omtrent de bouw van deze villa's werd nadrukkelijk vermeld, dat er ruim aandacht zou worden besteed aan de keuze en de afwerking van het sanitair.

De architect van dit ontwerp was het wellicht niet verplicht en misschien heeft hij er ook wel niet bij stilgestaan, doch uit historisch oogpunt zou dit onderdeel van het bestek best verklaarbaar zijn. In deze hoek bevinden we ons namelijk in het "natte gebeuren" van 's-Hertogenbosch. Niet alleen het hier bedoelde gebouw heeft daar aan bijgedragen maar in de omgeving ervan waren ook zwembaden gevestigd.

Het oudste was de zwemplaats voor de militairen van het Bossche Garnizoen. Deze was gelegen in de rivier de Aa, nabij de plek waar jaren de Bartjeskerk gestaan heeft.

Een andere zwemgelegenheid die door de stedelijke overheid voor haar burgerij werd ontwikkeld was gelegen aan de Noordwal; achter de voormalige Lunette bij de rivier de Aa.

Deze zwemgelegenheid - in de volksmond: "de zwemkom" genoemd - werd in 1884 in gebruik genomen. Hij was vooral bestemd voor onvermogenen van de stad. De meer gegoede burgerij ging zwemmen in de militaire badinrichting welke hiervoor enkele uren per dag beschikbaar werd gesteld. Voor dames was er toen in de beide gelegenheden geen mogelijkheid tot zwemmen. In 1908 werden nog een aantal verbeteringen aan de openbare zwemplaats aan de Noordwal uitgevoerd. Het water ter plaatse was te ondiep; de rivierbedding lag bezaaid met stenen en doorstroming van het water was niet mogelijk door het vele onkruid wat er groeide.

Deze ontspanning is daar gevestigd geweest tot midden dertiger jaren en was te bereiken via een houten bruggetje vanaf de Noordwal; zo ongeveer tegenover de "Poort van Aerden".

Vanaf de genoemde dertiger jaren kon de Bossche bevolking gebruik maken van de zwembaden die aangelegd waren in het Prins Hendrikpark, hetwelk gelegen was op een steenworp afstand van deze voormalige zweminrichtingen. De genoemde zwemgelegenheden zijn belangrijk geweest voor het ontstaan van een aantal Bossche sportverenigingen zoals een waterpoloploeg en de Bossche reddingsbrigade.

Ook de plek waar nu gebouwd gaat worden vormde jarenlang een onderdeel van het Bossche "natte gebeuren", zowel om het wassen van textiel als om de andere reden van haar oprichting namelijk die van: "Badhuis".

Arthur Francois Frederic Douay

en zijn compagnon

Theodorus Bernardus Johannes Daniël van Lierop

beiden in vennootschap handelende onder de firmanaam Douay en Co dienden op 28 december 1881 een aanvraag in bij de gemeente 's-Hertogenbosch voor het oprichten van een:

STOOM-WASCH EN BADINRICHTING

op een gedeelte van het perceel H. 3519 gelegen langs de Noordwal te 's-Hertogenbosch.

Waarschijnlijk was de hier genoemde Douay ook (mede-)eigenaar van een fabriek aan de Pensmarkt B. 29 eveneens te 's-Hertogenbosch waarin vervaardigd werden: hemden en half-hemden; borsten: boorden: manchetten; linnen en katoenen zakdoeken; tricot; zijden dassen; korsetten. Dit bedrijf was ook gespecialiseerd in uitrustingen voor Nederlands-Indië.

De aanvraag van de genoemde vergunning is wellicht mede gebaseerd geweest op de zakelijke gedachte, dat de verkochte artikelen uit zijn fabriek toch ook regelmatig gewassen moesten worden. Wanneer dit op een professionele manier zou gebeuren waren de eigenaren van de genoemde kledingstukken van een hoop zorg en werk bevrijd. Uit geen enkel stuk van het Stadsarchief 's-Hertogenbosch blijkt op welke wijze de gang van zaken binnen dit bedrijf geregeld was. Dit geldt zowel voor de was alsook voor de badinrichting.

Van de beide vennoten weten we nog het volgende:

Theodorus Bernardus Johannes Daniël van Lierop

werd geboren op 2 juli 1849 als zoon van:

Antonius Franciscus van Lierop, Doctor in de

Genees-, Heel- en Verloskunde en

Johanna Catharina Bernardina Petronella Gilles, wonende in de Verwerstraat E 384 te 's-Hertogenbosch.

Overleden op 30 mei 1895.

Arthur Francois Frederic Douay

werd geboren op 3 januari 1851 als zoon van:

Jean Francis Joseph Douay, Koopman en

Cornelia van den Bergh,

wonende Achter het Stadhuis E 419 te 's-Hertogenbosch.

Datum van overlijden is onbekend.

Het toevoegen van een badinrichting aan dit gebouw was geheel nieuw en vond mede zijn oorzaak in het feit, dat veel woonhuizen in die tijd (nog) weinig sanitaire voorzieningen hadden. In vele lagen van de bevolking werd het baden nog teveel gezien als een noodzakelijk kwaad. Moest het dan toch, dan bood de pomp op het pleintje wel uitkomst.

In latere tijden, mede onder druk van de opgerichte kruisverenigingen, die als doel hadden o.m. het bevorderen van de hygiëne, werden er niet alleen badhuizen opgericht, maar ook het huishoudelijke gerief bestemd voor deze bezigheid werd uitgebreid met wasstellen, zinken badkuipen, waterkannen, etc. Ondanks deze openheid over de verzorging van het lichaam bleven toch veel inwoners van ons land het baden en zwemmen en de daarbij behorende persoonlijke verzorging nog te veel zien als een bepaalde luxe, die beperkt kon blijven tot hooguit éénmaal in de week. Kwam men er een keer niet aan toe, dan werd dit ook niet als een ramp beschouwd. Het was mede de taak van deze badhuizen om deze lichaamsverzorging te propageren en tegen betaling van een gering bedrag deze mogelijkheid ook te bieden. Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst, moeten vele badhuisbesturen gedacht hebben. Onder leiding van een gediplomeerde badjuffrouw bezochten schoolklassen zowel tijdens als na de school de badhuizen.

Er ontstond - met name bij de overheid - ook steeds meer de overtuiging, dat reinheid van het lichaam het beste middel was ter bestrijding van ziekte. Een Amsterdamse arts schreef in 1891 nog de volgende brief aan het gemeentebestuur van die plaats:

"Het nut van een regelmatige lichaamsreiniging mag uit praktische overwegingen toch even belangrijk worden geacht als het bijbrengen van jaartallen".

Dat niet in alle plaatsen deze badhuizen even succesvol zijn geweest - met name wat betreft het aantal jeugdige bezoekers - werd door deze arts o.m. toegeschreven aan:

"de schaamte voor hun kapotte en vuile ondergoed en sokken"

Ook in onze stad werd het fenomeen volksbaden door de overheid gestimuleerd en er werd daartoe zelfs een vereniging opgericht:

"De 's-Hertogenbossche Vereniging voor Volksbaden"

Hieruit werd het idee geboren om een volksbadhuis op te richten dat in 1922 geopend werd in de Kempenlandstraat.

Toen in de loop der tijden steeds meer huizen uitgerust werden met de mogelijkheden van een douche/badruimte - ook al was het nog dikwijls zeer primitief - liep het aantal bezoekers bij de badhuizen sterk terug. Het Bossche Badhuis werd op 1 januari 1966 gesloten. Ook de dikwijls hoognodige modernisering van de buiten-zwembaden ging niet altijd zonder slag of stoot. Ook niet in 's-Hertogenbosch. Toen de gemeenteraad moest beslissen over een krediet voor het opknappen of zonodig het verplaatsen van het gemeentelijk zwembad - zo rond 1900 - verklaarde het Bossche raadslid Van der Steen zich tegen deze verkwisting.

"Hij was zeventig jaar, had nog nooit gezwommen en was kerngezond".

Tegen deze uitspraak nam Dr. Woltring stelling. Een groot deel van zijn patiënten vond baat bij het regelmatig zwemmen.

Wanneer we terugkeren naar de aanvraag van de firma Douay en Co ter verkrijging van een vergunning om met de bouw te starten, krijgen we de indruk, dat dit perceel nog braakliggend terrein was. Wellicht zijn deze gronden door de stad verkregen bij het opheffen van 's-Hertogenbosch als vestingstad (in 1874). We leiden dit af uit het feit, dat het College van B en W aan de eigenaren van de omliggende gronden vraagt, of zij bezwaren hebben, dat er op een gedeelte van het perceel H. 3519 gebouwd zal worden.

De aangeschrevenen zijn:

H. v.d. Ven	Perceel H. 3493; gelegen langs de Noordwal/van Berckelstraat
J. Albers	Perceel H. 3494; gelegen aan de achterzijde langs de Kanaaldijk
Gemeente 's-Hertogenbosch	Perceel H 3519; gelegen langs de Noordwal tot Hofstad (opslag keien)
Bisdom 's-Hertogenbosch	

Wat we in dit rijtje niet thuis kunnen brengen is de aanschrijving hieromtrent van het Bisdom 's-Hertogenbosch inzake haar eventueel bezwaar tegen deze bouw. Zij moet daar ergens een "kerkerf" hebben liggen groot 13 are en 60 ca aangeduid met perceel H. 2761.

Niemand van de aangeschrevenen maakt bezwaar.

Het is de Gemeentearchitect J. Nabbe, die nog de volgende kanttekeningen plaatst bij deze aanvraag:

"dat de schoorsteen behorende bij de plaatsing van een stoom-werktuig van hooge drukking en 10 paardekrachten, dienende tot het in beweging brengen van wasch-, stijf- en mangelmachines, niet 14 meter maar minstens 16 meter boven begane grond moet zijn.

dat het aantal privaten duidelijker op de tekening moet zijn aangegeven.

dat de inrichting binnen 5 maanden na dagtekening dezer vergunning in werking gebracht moet zijn.

dat het bij deze wasscherij behorende bleekveld deugdelijk omplankd moet zijn."

Volgens een advertentie door Douay geplaatst, kon men, toen dit bedrijf in gebruik genomen was, er terecht voor zowel koude als warme stortbaden. Deze konden genomen worden vanaf 7 uur voormiddag tot 7 uur namiddag.

Hoe dit allemaal in zijn werk ging hebben we in het Bossche Stadsarchief niet kunnen achterhalen. Daartoe hebben we de gegevens geraadpleegd over Amsterdamse badhuizen uit dezelfde periode.

"De betreffende badhuizen waren zowel gehuisvest in grotere als in kleinere gebouwen. Naast een wachtlokaal waren er een aantal cellen aanwezig welke soms afgesloten waren met een deur doch soms ook met een hoog schot aan de voorzijde. De cel zelf was verdeeld in twee kleinere ruimten. In de ene helft kon men zich aan en uitkleden, in de andere helft kon men zich wassen. In deze laatste helft bevond zich in de grond een verdiepte wasbak van ongeveer 80 x 80 cm; met een hoogte of diepte van plm. 15 cm. Er was groene zeep aanwezig en men kon handdoeken huren dan wel zelf meebrengen. Boven zo'n bak was een kraan aanwezig - ook wel een kop genoemd - waaruit dan het benodigde water kwam. Soms kon men dit zelf regelen; soms gebeurde dit via de Badbaas die men dan op het juiste moment een seintje moest geven. Hij had hiervoor een vast systeem:

De eerste vier minuten werd water gegeven van 90 graden Fahrenheit; in de vijfde minuut werd dit teruggebracht tot 60 graden Fahrenheit. De beschikbare tijd welke men toegewezen kreeg was 20 minuten, maar men kon bij binnenkomst ook meteen een verlengkaartje kopen.

In de meeste badhuizen waren aparte ingangen voor mannen en vrouwen, soms hanteerde men zelfs aparte bad-dagen voor mannen en vrouwen.

Men kende - ook later in 's-Hertogenbosch - zowel kuipbaden als stortbaden.

Een kuipbad bestond uit een zinken zitbad met stilstaand water. In latere periodes werden deze uitvoeringen steeds luxer. Een stortbad was de voorloper van onze douche.

In 1881 kostte in Amsterdam het gebruik van een stortbad 6 ct terwijl het gebruik van een kuipbad inclusief twee handdoeken 35 ct kostte.

In Amsterdam had men - hetgeen blijkt uit de correspondentie van het toenmalige Amstelbadhuis anno 1849 - ook publieke Wasch en Badhuizen. Deze waren opgericht om:

"De handwerkstand en de behoeftigen de gelegenheid te verschaffen om op een minder kostbare wijze en beter en met besparing van tijd hunne kleederen te komen wasschen en te drogen en zichzelf na volbragte arbeid te verkwikken met een bad."

Ik vraag mij af, zou het hierboven omschrevene of een variant daarop ook toegepast zijn in de "Wasch en Badinrichting van Douay en Co" ?

We gaan de genoemde firma Douay volgen in de loop der jaren aan de hand van de 's-Hertogenbossche Adresboeken en het Archief van de Kamer van Koophandel. Voor sommige feiten is het weleens moeilijk om het juiste jaartal te achterhalen. Daarvoor dan onze excuses.

In het genoemde adresboek van het jaar 1898 komen we onder de straatnaam "Noordwal" het volgende tegen:

Waschinrichting: van Lierop en Douay

Noordwal M. 264 - 266

Op het adres Noordwal M. 264 (waarschijnlijk het huis boven de wasserij) woont dan één der eigenaren:

Theodorus Bernardus Johannes Daniël van Lierop.

Rond 1910 worden de huisnummers in 's-Hertogenbosch veranderd. Het pand op de Noordwal krijgt dan de nummers 22 - 24.

De directie wordt dan nog wel gevormd door een zekere van Lierop maar dit is dan: Bernardus Matheas Antonius van Lierop.

Een broer van de hierboven genoemde en inmiddels overleden mede-oprichter van dit bedrijf. In datzelfde jaar krijgen ze concurrentie van de Broeders van Barmhartigheid van de H. Joannes de Doper aan de Papehulst te 's-Hertogenbosch, die ook een badinrichting openen.

De oorzaak is onbekend, maar midden 1911 is het gedaan met het bedrijf van Douay en Co. Echter niet voor lang.

Op 10 oktober 1911 wordt er via een notariële akte de oprichting vastgelegd van de:

Naamloze Vennootschap tot Exploitatie der Stoomwasscherij Douay en Co.

Gevestigd te 's-Hertogenbosch, Noordwal 22 - 24.

De tijdsduur van de akte wordt gesteld op 30 jaar.

Directeur: T.G. Mooijman
Noordwal 24
's-Hertogenbosch
Geboren op 13 maart 1877.

Commissarissen: J.C.V. Mooijman
Directeur van de 's-Gravenhaagsche Bank
Violenweg 18
s'-Gravenhage
Geboren op 6 februari 1871.

J.F.L. Smulders
Machinefabrikant
Burg. Reigerstraat 89
Utrecht
Geboren op 28 maart 1874.

P.J. Pennock
Rijtuigfabrikant
L. de Colignyplein 8
Dordrecht
Geboren op 17 december 1878

C.G. Mooijman
Handelaar in luxe paarden
Kerkhoflaan 5
's-Gravenhage
Geboren op 28 december 1883

Directeur en Commissarissen brengen samen een maatschappelijk kapitaal in van f. 50.000,--.

Bij vonnis van de Arrondissements-rechtbank te 's-Hertogenbosch d.d. 16 februari 1923 wordt de "Naamloze Vennootschap tot exploitatie van de Stoomwasscherij voorheen Douay en Co" in staat van faillissement verklaard.

Vrij kort na deze datum wordt het bedrijf voortgezet door:

Albertus Johannes Anthonius Mussert
geboren op 28 december 1886 te 's-Gravenhage.

onder de naam:

"Firma A.J.A. Mussert voorheen Naamloze Vennootschap tot Exploitatie der Stoomwasscherij voorheen Douay en Co"

De Badinrichting wordt afgestoten en hij concentreert zich op de activiteiten van de Stoomwasserij, welke gevestigd blijft op de Noordwal 22 - 23 - 24 te 's-Hertogenbosch.

De eigenaar Mussert en zijn echtgenote wonen dan op Noordwal 25.

Opvallend is, dat deze echtgenote de naam draagt van Pennock en mogelijk nog familie is van een der vroegere commissarissen met dezelfde naam.

Na het overlijden van de eigenaar A.J.A. Mussert wordt het bedrijf met ingang van 1 februari 1933 voortgezet door zijn echtgenote:

Mevrouw de Weduwe Catharina Arnoldina Mussert-Pennock
Wasch-Industriële
Geboren op 16 april 1885 te 's-Gravenhage.

Op 1 juni 1946 legt mevrouw C.A. Mussert-Pennock haar functie neer en wordt de directie over deze Wasserij overgenomen door:

J.A. van Aarle

die zijn intrek neemt op Noordwal 22.

Hij woont hier maar een korte tijd want midden vijftiger jaren verhuist hij naar een woning in het stadsdeel Vliert in 's-Hertogenbosch.

De woning wordt nu betrokken door zijn zwager:

G.H.J. van Rooij

in zijn functie als bedrijfsleider van de Firma van Aarle.

In 1975 wordt er een plan ontwikkeld om het oude slachthuis aan de Zuid-Willemsvaart een andere bestemming te geven. Een deel van de dan vrijkomende gronden en gebouwen worden verkocht aan de daar gevestigde bedrijven: de Houthal en Wasserij van Aarle.

In 1978 wordt door Wasserij van Aarle een andere bekende Bossche Wasserij overgenomen namelijk de "Spuistroom" uit de Molenstraat.

In latere tijden ontstaat er nog een fusie met andere wasserijen onder de naam "Nedlin". Een der aandeelhouders van dit bedrijf zou geweest zijn het bekende warenhuis "Vroom en Dreesmann".

In 1996 vertrekt deze wasserij uit onze stad naar elders.

Hiermee komt een einde aan een traditie van meer dan een eeuw:

Wasserij op de Noordwal

1947: De Noordwal

EEN FOTO MET JEUGD-HERINNERINGEN

De foto op de vorige bladzijde geeft een gedeelte weer van de geschiedenis van dit gebouw. Aan de zijkant van dit gebouw is nog vrij onduidelijk de tekst over de "Wasch en Badinrichting" van Douay en Co te onderscheiden; op de voorkant prijken de namen van "Mussert" en "Van Aarle".

Het was er bijzonder rustig daar op de Noordwal toen deze foto genomen werd.

Zou het op zondagmiddag gebeurd zijn?

Maar het personeel kan ook druk doende zijn geweest met de werkzaamheden in de wasserij of wellicht is het middagpauze.

De betreffende kantine welke hiervoor gebruikt werd, was lange tijd gehuisvest op een verhoging tegen de achterwand in het bedrijf.

In latere tijden - bij de grote verbouwing van de wasserij, mogelijk gemaakt door de afbraak van het achterliggende slachthuis - werd de begane grond van het grote kantoor en woonpand hiervoor ingericht.

In de winterperiodes verbleven de dames tijdens de verschillende pauzes wel in de kantine. In de zomerdag, als de weersomstandigheden dit toelieten, trok men naar buiten en werden de schafttijden doorgebracht op de Noordwal langs de Aa, terwijl men daar gezeten was op de stadsmuur. De ramen van de wasserij stonden in de zomerdag nogal eens open, zodat de buurt mee kon genieten van de toen zo populaire deuntjes van de "arbeidsvitaminen".

Op de foto is de Noordwal nog in oude aanzien.

Voor de aardigheid hebben we wat namen opgezocht van bewoners die daar rond 1910 gewoond hebben.

Noordwal 20	Joh. Sars; Vrachtrijder
Noordwal 22 - 24	B.M.A. van Lierop; Stoom Wasch en Badinrichting
Noordwal 25	G.A. de Reede; Kapt. Infanterie
Noordwal 26	L. Adams; Azijnhandel
Noordwal 27	A. Koningstein; IJzergieter
Noordwal 28	L.A.C. van Dam; Winkelier

We kwamen in onze jeugd jaren vrij weinig op de Noordwal.

De daar wonende klasgenootjes of vrienden kwamen meestal naar de Pelssingel om te spelen. Waar nu de "noodwoningen" nog staan was toen een ideale speelruimte door het aanwezige zand. Was een van deze klasgenoten ziek, dan gebeurde het nog weleens, dat we zijn schrift met nieuw huiswerk in opdracht van de onderwijzer bij hem thuis moesten afgeven.

Zelf ben ik een aantal keren hiervoor in de "Poort van Aerden" geweest. De betreffende jongen ontbrak nog al eens op school. Niet dat hij zo dikwijls ziek was, maar hij moest zijn vader nog wel eens assisteren. Deze handelde - wat het ook moge betekenen - in "ongeregeld goed".

Je had toen nog de "1e en 2e Poort van Aerden", maar ik meen, dat toen al de huizen in de 2e poort onbewoonbaar waren verklaard.

Het was een attractie om op de Noordwal te komen, al ging het dan niet via de reguliere weg. Vlak voor Wereldoorlog II liet het stadsbestuur de voormalige zwemgelegenheid dempen. Deels gebeurde dat door schepen en vervolgens, toen de schepen daar niet meer konden varen, werd dit werk overgenomen door zandkarren en zandauto's.

Zoals al aangegeven werd het eerste zand voor de demping aangevoerd door modderschuiten, wiens inhoud door baggermolens elders in de stad uit de Aa, Dommel, of Dieze werd opgebaggerd.

Bij de genoemde werkzaamheden is een keer zo'n modderschuit gezonken.

Het gebeurde - gelukkig voor de moeders van de Pelssingel e.o. - niet alleen op een plaats vlakbij de Pelssingel, maar ook nog in de grote vakantie. De jeugd werd door dit vooral op een aangename manier bezig gehouden.

Ik kan me herinneren, dat men rond het gezonken schip een dam heeft gelegd, deze kuil vervolgens leeg heeft gepompt om te proberen het lek te herstellen om daarmee het schip weer drijvende te krijgen. Het lukte echter niet en ter plaatse heeft men toen de schuit met branders gesloopt.

Toen er hier en daar een zandlaag zichtbaar werd in dit deel van de Aa, probeerden waaghalzen de overkant te bereiken waar de Gemeentelijke Kwekerij gevestigd was. Dat mislukte nog weleens vanwege het drijfzand. De te hulp geroepen buurtbewoners spanden zich daarom in door middel van een toegeworpen singel of touw deze jongen weer op het droge te krijgen.

Had hij de overtocht wèl gehaald, dan gebeurde het een enkele maal, dat opzichter Boermans die op dit complex woonde, de knaap alsnog te pakken kreeg. Bovendien moesten we ook nog rekening houden met de politie die regelmatig de Pelssingel passeerde. Niet, dat het bij ons zo'n slechte buurt was, maar wij hadden nu eenmaal de pech, dat er nog al wat agenten bij ons in de buurt woonden, die op onregelmatige tijden naar huis kwamen. Bovendien was er aan het einde van de Pelssingel ook nog een politie-postje waar de agenten tijdens hun ronde nogal eens gingen uitrusten.

Mocht het ondanks al deze problemen toch gelukt zijn de overkant te halen, dan liepen deze knapen via het - overigens gesloten - bruggetje, dat nog ooit dienst had gedaan als toegang tot het zwembad, over de Noordwal naar het beginpunt van de Pelssingel.

Ze werden dan door de jongere buurtbewoners met een zekere achting voor hun prestatie ontvangen.

In latere jaren gingen we op woensdagmiddag nog weleens kijken in de buurt van het

Gemeentelijk Slachthuis.

We stelden ons dan op bij de hoek van de Van Berckelstraat / Zuid-Willemsvaart in afwachting van de komst van koeien die op weg waren van de Veemarkt naar het abattoir. Onze belangstelling ging vooral uit naar de sensatie die ontstond als de koeien erg onrustig waren en de begeleiders er hun handen vol aan hadden. Helemaal ten top was het als een koe losbrak. Een van de medewerkers van het slachthuis - een zekere Van Vught - stond bij ons bijzonder hoog aangeschreven. Wij meenden, dat hij als een soort cowboy met zwaaiende lasso's en rokende revolvers de koeien aan hun eind bracht.

Wisten wij veel!

Was de aardigheid ervan af daar, dan terug naar de Pelssingel. We wierpen dan nog wel eens een blik in de Aa, daar vlak bij de sigarenwinkel van Van Ooyen. Wanneer het slachthuis in werking was dan kleurde het water van de rivier de Aa ter plaatse zich over een aantal vierkante meters rood. Daar lag namelijk een riool afkomstig van het Gemeentelijk Slachthuis.

Een aandachtige lezer zal de vraag stellen: En moest er in dat water gezwommen worden?

Diezelfde vraag stelden wij jaren geleden aan onze klasseleraar. Hij gaf ons het volgende antwoord en ik geef het hier weer:

"Logisch denken.

Waarom liggen er in ons land langs de kust dijken?

Juist! Omdat Nederland daar lager is en dan zouden delen van ons land overstroomd worden.

Waar loopt nu het water van de Rivier de Aa naar toe?

Juist! Naar het laagste punt. En dat is via de Dieze en Maas naar de zee.

De afvoer van het slachthuis kan dus geen kwaad want het zwemmen gebeurt stroomopwaarts".

Ach, in die tijd had men andere ideeën over het milieu.

Rapportage over "een grote bruinkleurige en langharige Newfoundlander hond (reu) van eigenaar Douay, Noordwal te 's-Hertogenbosch

Uit het archief van de Commissaris van Politie van 's-Hertogenbosch

HET VOLKSBADHUIS AAN DE KEMPENLANDSTRAAT

Hoewel het eigenlijk los staat van het beschreven onderwerp, vonden we in het Stadsarchief (Raadsbesluiten en ingekomen correspondentie van de gemeente) nog een aantal gegevens over het Badhuis in de Kempenlandstraat welke we graag aan dit geheel willen toevoegen.

Dit Volksbadhuis was een ontwerp van architect J.J.B. van Baalen, Adjunct Directeur van Gemeentewerken te 's-Hertogenbosch.

In 1923 verscheen er een advertentie in het plaatselijk dagblad waarin men sollicitanten opriep voor de functie van:

Badmeester en Badvrouw (echtpaar)

Het loon voor de beide functies samen bedraagt f. 31,50 per week plus 1,1/2 cent per gebruikt bad.

Er solliciteren 41 echtparen.

De echtgenote kan naast haar taak als badvrouw nog een cent bijverdienen door het wassen van handdoeken.

Dat zijn er dan plm. 800 per week en zij ontvangt hiervoor een extra toelage van plm. 15,00 gulden per week.

In 1933 komen we een aantal bestellingen tegen in de boeken ten behoeve van het Badhuis:

o.m. Aan van Oerle's Band en Damastweverijen te Boxtel

400 stuks wafelbadhanddoeken 60/90; gezoomd; inclusief de ingeweeven naam van: Volksbadhuis Kempenlandstraat.

franco huis

prijs: f 0,49 per stuk.

In 1938 komen we een bestelling van zeep tegen:

Aan Gebroeders Verhees, Orthenstraat 28 te 's-Hertogenbosch

5000 stukjes badzeep tegen een prijs van f 8,50 per 1000 stuks.

Er werd zeker in de beginperiode van dit Badhuis veel gebruik gemaakt van haar mogelijkheden.

Maar de aanwezigheid van stromend water en douche-mogelijkheden in nieuw gebouwde huizen deed het aantal bezoekers op den duur sterk verminderen. Al in 1936 moest men door middel van reclame en aanbiedingen proberen bezoekers te trekken.

Bij gebruik van kuipbaden ontving men gratis handdoek en zeep.

De prijs voor het gebruik van een 1e klas douchebad en een 2e klas douchebad werd verlaagd en gebracht op respectievelijk 15 cent en 10 cent.

Het volksbadhuis had de navolgende mogelijkheden:

Kuipbaden	1e klas
Stortbaden	1e klas
Kuipbaden	2e klas
Stortbaden	2e klas
Kinderbaden	

Een aantal jaren heeft men ook nog mogelijkheden gehad van:

Gezinsbaden
Militaire baden

Een overzicht van het aantal bezoekers in een bepaald jaar:

1924	31.467 baden
1927	22.473 baden
1934	19.508 baden
1942	28.776 baden
1946	38.240 baden
1948	53.721 baden
1949	46.384 baden